

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXX

Нови Сад, јануар–фебруар 2018.

Књига 78

Број 1–2.

Ч Л А Н Ц И

UDC 343.1-053.6

Мр Марија Милојевић,
студент докторских академских студија
Правног факултета Универзитета у Нишу
приправник-волонтер Вишег суда у Нишу

ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПРИСУСТВА МАЛОЛЕТНИКА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ*

САЖЕТАК: У овом раду аутор даје преглед специфичности кривичног поступка према малолетницима у погледу обезбеђења присуства малолетника у кривичном поступку, анализира појам мера процесне принуде и њихове одлике у редовном кривичном поступку и упоређује их са мерама процесне принуде према малолетницима које су регулисане Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Такође, објашњава се у којој мери су међународни стандарди о малолетницима испоштовани у нашем позитивно-правном законодавству у погледу лишења слободе малолетника. Показаће се да је Законом о малолетницима учињен позитиван заокрет у досадашњем регулисању кривичног поступка према малолетницима и да не постоји потреба за значајнијим реформама, између осталог, и у погледу репресивних мера према малолетницима, осим незнатних измена на које ће овим радом бити указано. Новим нацртом Закона о малолетницима не долази до значајнијих промена у погледу начина примене мера процесне принуде према малолетницима, ипак аутор у овом раду даје и преглед измена у новом нацрту уз анализу њихове неопходности и сврсисходности.

* Рад примљен 9. 11. 2017. године.

Кључне речи: мере процесне принуде, мере обезбеђења присуства малолетника, притвор, привремени смештај малолетника, полицијско задржавање, довођење, лична слобода, кривични поступак према малолетницима

УВОД

У српском праву донет је јединствен Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (у даљем тексту: Закон о малолетницима – ЗМ) који је ступио на снагу 1. 1. 2006. године и који је обухватио све материјалноправне, процесноправне и одредбе о извршењу кривичних санкција и мера према малолетницима, тачније регулисао целокупни кривичноправни статус малолетника.¹ Разлози за овакво поступање леже, пре свега, у специфичним биолошким и психосоцијалним карактеристикама малолетних делинквената које захтевају другачију реакцију државе на њихово понашање, која подразумева што учесталију примену диверзионих мера и избегавање штетних последица вођења редовног кривичног поступка према малолетнику, као и у међународним стандардима у области малолетничког правосуђа.²

Закон о малолетницима, између осталог, познаје и регулише примену процесне принуде према малолетницима. Мере процесне принуде неопходне су за успешно одвијање и окончање кривичног поступка. Како се ради о репресивним мерама које се најчешће састоје у ограничавању или лишавању слободе малолетника (довођење, полицијско задржавање, привремени смештај малолетника и притвор као најтежа мера процесне принуде) неопходно је обазриво поступање свих органа који учествују у поступку лишења слободе малолетника као и издвајање примене мера лишења слободе према малолетницима од примене ових мера у кривичном поступку према пунолетним лицима.³

¹ Пре доношења на снагу овог закона кривичноправни статус малолетника регулисан је у различитим законима, тј. кривичноматеријалне одредбе о малолетницима налазиле су се у Кривичном законнику, процесноправне одредбе у Законнику о кривичном поступку где је у посебној глави поступак према малолетницима регулисан као посебна врста кривичног поступка, а извршно кривично право према малолетницима регулисано је у Закону о извршењу кривичних санкција; наведени закони данас егзистирају не као основни већ као споредни извори малолетничког кривичног права у Републици Србији.

² Ради се, између осталих, о Резолуцији бр. 2 о социјалној улози кривичноправног система коју су усвојили министри правде Европске уније у Хелсинкију 2005. године, о Стандардним минималним правилима ОУН за алтернативне казнене мере (Токијска правила) из 1990. године, Минималним стандардним правилима за малолетничко кривично правосуђе (Пекиншка правила) из 1985. године, Правилима ОУН о заштити малолетника лишених слободе тзв. Хаванска правила из 1990. године и др.

³ Посебно поступање према малолетницима у погледу лишења слободе предвиђено је свим значајнијим међународним документима, а посебно Конвенцијом о правима детета

Посебним Правилима УН о заштити малолетника лишених слободe предвиђено је, између осталог, да се лишење слободe малолетника мора вршити под условима који обезбеђују поштовање људских права малолетника⁴, а лишење слободe је регулисано као шири појам и односи се, не само на лишење слободe у кривичном поступку, већ и на лишење слободe у поступку социјалне и здравствене заштите.

МЕРЕ ПРОЦЕСНЕ ПРИНУДЕ У ПОСТУПКУ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

Као и пунолетни учиниоци кривичних дела, и малолетници могу бити подвргнути мерама процесне принуде. Циљ ових мера је, као и у редовном кривичном поступку, успешно одвијање и окончање кривичног поступка, а у себи садрже ограничавање личне слободe као једног од најважнијих људских права, али и других права малолетника, и то пре него што му је правноснажном судском одлуком изречена васпитна мера или казна малолетничког затвора. Међутим, код мере процесне принуде, која се огледа у привременом смештају малолетника у прихватилиште, васпитну или сличну установу, стављању малолетника под надзор органа старатељства или његовог смештаја у другу породицу, циљ је и издвајање малолетника из средине у којој је живео, као и пружање помоћи, надзора, заштите или смештаја малолетника.⁵ Како се може приметити, мерама процесне принуде у поступку према малолетницима могу се остварити како процесни, тако и ванпроцесни циљеви.

Радње процесне принуде према малолетницима могу се поделити на мере процесне принуде ради обезбеђења присуства лица и мере процесне принуде ради обезбеђења ствари, док у мере процесне принуде ради обезбеђења ствари спадају претресање и привремено одузимање ствари као што је то случај и у редовном кривичном поступку. У даљем тексту ће се говорити укратко о мерама процесне принуде ради обезбеђења ствари, а затим ће акценат бити стављен на мере процесне принуде ради обезбеђења

и Стандардним минималним правилима Уједињених нација о малолетничком правосуђу – Пекиншким правилима (чл. 13).

⁴ Правило бр. 12 тзв. Хаванских правила из 1990. године.

⁵ Наведена сврха представља примарни циљ мере привременог смештаја малолетника. Међутим, из контекста одредбе о притвору којом је предвиђено да се притвор може одредити ако се сврха, због које се малолетник лишава слободe, не може постићи привременим смештајем, произилази да се и овом мером могу остварити неки процесни циљеви који се могу остварити притвором, нпр. осујећење бекства или спречавање малолетника да поново учини кривично дело, доврши започето или учини кривично дело којим прети.

присуства малолетника у кривичном поступку. Пре детаљнијег разматрања мера процесне принуде биће неколико речи о поступању полиције према малолетницима и на који начин се оно разликује од поступања према пунолетним учиниоцима кривичних дела, као и на којим међународним стандардима се заснива посебан третман малолетних учиниоца кривичних дела и на који начин су ти стандарди имплементирани у нашем праву у важећем Закону о полицији, имајући у виду да су полицијски службеници надлежни да спроводе одлуке суда о примени мера процесне принуде.

Поступање полицијских службеника у поступку према малолетницима

Међународни стандарди који регулишу репресивне мере према малолетницима, односе се, у великој мери, и на поступање полиције у контакту са малолетним учиниоцима кривичних дела. Међународни стандарди који се тичу појединих мера процесне принуде биће изложени у оквиру разматрања тих мера, док ће се у овом делу говорити уопштено о поступању полиције приликом спровођења мера ради обезбеђења лица и ствари, јер су полицијски службеници извршиоци наредби о спровођењу ових мера од стране судије за малолетнике и већа за малолетнике. Наиме, Пекиншким правилима предвиђено је да полиција, у контакту са малолетницима, мора поштовати правни статус малолетника, унапређивати њихову добробит и избегавати штетне последице по њих, уз пуно уважавање околности конкретног случаја.⁶ Такође, овим правилима велики значај придаје се специјализацији и посебној обуци полицијских службеника који раде на превенцији малолетничке делинквенције, као и на формирању посебних јединица за те намене у великим градским агломерацијама.⁷ Када упоредимо текст Закона о полицији и претходно наведена правила, можемо закључити да је српски закон у потпуности у складу са датим међународним стандардима.

Улога полиције у поступку према малолетницима конкретизована је подзаконским актима. Министар унутрашњих послова Републике Србије донео је 1. 5. 2006. године Упутство о поступању полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима, којим се разрађују правила о поступању полицијских службеника према малолетницима у Закону о полицији и ближе одређује специјализација овлашћених лица која су

⁶ Правило бр. 10.3. Стандардних минималних правила за уређење малолетничког правосуђа (Пекиншких правила).

⁷ Правило бр. 12.3. Стандардних минималних правила за уређење малолетничког правосуђа (Пекиншких правила).

ангажована у раду са малолетницима. Такође, у складу са Националним планом акције и Општим протоколом 2006. године усвојен је Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања који, између осталог, прихвата дефиницију детета у складу са Конвенцијом о правима детета, одредбама Кривичног законика и Закона о малолетницима. Посебни протокол предвиђа право на заштиту малолетних лица коју обезбеђују материјално, процесно и извршно законодавство, обавезујући је за све полицијске службенике МУП-а Србије и уређује процедуре при поступању полицијских службеника према малолетним лицима као учиниоцима, очевицима, сведоцима или оштећенима кривичним делима или прекршајима.

Мере процесне принуде ради обезбеђења ствари у поступку према малолетницима

У мере процесне принуде ради обезбеђења ствари спадају претресање и привремено одузимање предмета, и оне су предвиђене како Законом о кривичном поступку, тако и Законом о малолетницима. Наведене процесне радње многи аутори сврставају у радње доказивања и излажу их заједно с анализом одредби о саслушању окривљеног и сведока, о увиђају и вештачењу.⁸ Претресање стана и других просторија предузима се у случају када постоји вероватноћа да ће се претресањем окривљени ухватити или да ће се пронаћи трагови кривичног дела или предмети који могу послужити као извор материјалних доказа.⁹ Привремено одузимање предмета изводи се упоредо са претресом стана или лица или са увиђајем, а може се извести и као независна процесна радња, а основна сврха ове радње је привремено одузимање предмета који се по кривичном законнику морају одузети или предмета који могу послужити као извор материјалних доказа у кривичном поступку.¹⁰ Начин извршења мера процесне принуде ради обезбеђења ствари идентичан је као и у редовном кривичном поступку, с тим што у поступку према малолетницима постоји дужност обазривог поступања према малолетнику како кривични поступак не би штетно утицао на његов развој, која се односи и на поступање полицијских службеника приликом претресања и привременог одузимања ствари од малолетника. Даље, полицијски службеници који имају одређена овлашћења према ма-

⁸ В. Ђурђић у свом уџбенику *Општије дела кривичног процесног права*, Ниш, 2014. године, о претресању стана и лица и о привременом одузимању предмета говори у делу о исправама као о посебним начинима прибављања исправа, 319–326.

⁹ *Ibid.* 319.

¹⁰ *Ibid.* 324.

лолетницима, морају бити посебно оспособљени за рад са малолетницима сходно одредбама Закона о полицији РС. Аналогно томе, закључује се да полицијски службеници који врше претрес и привремено одузимање ствари од малолетника морају бити овлашћена лица посебно оспособљена за рад са малолетницима. Законом о малолетницима предвиђено је да судија за малолетнике може поверити органу унутрашњих послова да изврши наредбу о претресању стана или о привременом одузимању предмета на начин предвиђен Закоником о кривичном поступку¹¹, што даље значи да се одредбе о мерама процесне принуде ради обезбеђења ствари у редовном кривичном поступку сходно примењују у поступку према малолетницима.

Мере процесне принуде ради обезбеђења лица у кривичном поступку према малолетницима

Мере процесне принуде ради обезбеђења присуства лица могу се предузети како према окривљеном, тако и према другим субјектима кривичног поступка. Међутим, мере које се примењују према другим субјектима кривичног поступка не разликују се у поступку према малолетним и према пунолетним лицима, те ће у овом раду детаљније бити објашњене мере које се примењују ради обезбеђења присуства малолетника у кривичном поступку. Одређена одступања у погледу примене мера ради обезбеђења присуства сведока или вештака (као што су позив или довођење) могућа су ако се има у виду одредба у Закону о малолетницима да судија за малолетнике сам одређује начин извођења појединих кривичнопроцесних радњи, што значи да постоји мањак формализма у односу на начин извођења кривичнопроцесних радњи који је стриктно и прецизно прописан Закоником о кривичном поступку и ког судија у поступку према пунолетним лицима мора строго да се придржава. Осцилације у погледу начина извођења појединих кривичнопроцесних радњи процесне принуде према другим субјектима кривичног поступка према малолетницима могуће су, али уз услов да се судија за малолетнике придржава одредаба Законика о кривичном поступку у мери која обезбеђује права окривљеног на одбрану, права оштећеног и прикупљање доказа потребних за одлучивање.¹² У даљем тексту, биће обрађене мере ради обезбеђења присуства малолетника као централна тема овог рада.

Анализирајући мере за обезбеђење присуства окривљеног у редовном кривичном поступку и несметано вођење кривичног поступка из

¹¹ Чл. 63. ст. 2. ЗМ.

¹² Чл. 65. ст. 1. ЗМ.

чл. 188. ЗКП-а, треба нагласити да Закон о малолетницима не познаје забрану прилажења, састајања или комуницирања с одређеним лицем, забрану напуштања боравишта, јемство и забрану напуштања стана као мере ради обезбеђења присуства малолетника. Мере које се примењују и у поступку према малолетницима и регулисане су Законом о малолетницима уз одређене модификације, су: позив, довођење и притвор. Закон о малолетним учиниоцима познаје још једну меру процесне принуде која се не може применити према пунолетном окривљеном, а то је привремени смештај малолетника. У раду ће бити објашњена мера полицијског задржавања, коју познаје упоредно процесно законодавство, али која није предвиђена у нашем праву, уз анализу неких упоредноправних решења и разматрање потребе увођења исте у српско позитивно правно законодавство.

Позив као мера за обезбеђење присуства малолетника

Позив представља најблажу меру за обезбеђење присуства, како пунолетног окривљеног, тако и малолетног учиниоца кривичног дела у поступку према малолетницима. Оно што је специфично у погледу позивања малолетника јесте чињеница да се малолетник позива преко родитеља, односно законског заступника. Одредбом чл. 54. ст. 1. Закона о малолетницима предвиђено је да се малолетник позива преко родитеља, односно законског заступника, осим ако то није могуће због потребе хитног поступања или других околности. Пре свега, малолетник се изузетно позива лично, само ако то налаже хитност поступања према малолетнику. Имајући у виду да је економичност поступка израженија у поступку према малолетницима, с обзиром на начелну одредбу у Закону о малолетницима да органи који учествују у поступку поступају најхитније, како би се кривични поступак према малолетницима што пре окончао, овако регулисано позивање малолетника је у потпуности оправдано. Хитно поступање је оправдано потребом брзог друштвеног реаговања на преступништво младих како би се на време и успешно остварила сврха примене кривичних санкција према малолетницима, а то је да се утиче на васпитање, преваспитање и правилан развој малолетника, како би се он одвратио од вршења кривичних дела. Поставља се питање шта законодавац подразумева под другим околностима у којима је дозвољен изузетак од позивања малолетника преко родитеља, односно законског заступника. Потребно је прецизније у закону навести који су то случајеви када се малолетник лично позива, а с обзиром на дужности обазривог поступања према малолетнику и појачане заштите малолетника, требало би лично позивање свести на минимум, само у случајевима када, нпр. родитељ или законски заступник малолетника није познат, или није познато његово

пребивалиште или боравиште, или, пак, ако се налази у иностранству, јер би у том случају дошло до непотребног одуговлачења поступка. Имајући у виду нацрт текста новог Закона о малолетницима овај недостатак није отклоњен, па ће тумачење правног стандарда „других околности” остати у надлежности судова за малолетнике. Све остало одредбе којима је регулисан позив, као најблажа мера процесне принуде за обезбеђење присуства пунолетног окривљеног, сходно се примењују и у поступку који се води према малолетнику.

Довођење малолетника

Довођење је друга по тежини мера за обезбеђивање присуства малолетника. Последице које она може оставити по личност малолетника могу бити далеко озбиљније него у случају позивања малолетника, имајући у виду да се ради о ограничавању слободе кретања малолетном лицу које се приводи на одређено место где ће привремено боравити (ради саслушања или притварања лица). Да би малолетно лице било доведено у просторије надлежног органа потребно је донети одлуку у форми наредбе када су испуњени исти услови који су предвиђени Законом о кривичном поступку (ако се уредно позван, малолетник не одазове позиву, а свој изостанак не оправда, ако се позив малолетнику није могао доставити а из околности конкретног случаја произилази да очигледно избегава пријем позива и ако је према малолетнику одређен притвор). Против наредбе судије за малолетнике није дозвољена жалба, с обзиром на природу одлуке којом се довођење одређује. Лице коме је одређено довођење има статус лица лишеног слободе, а време за које је малолетник био лишен слободе урачунава се у притвор а касније и у трајање кривичне санкције изречене према малолетнику. Наредбу извршавају полицијски службеници, али је посебном одредбом Закона о малолетницима предвиђено да органи унутрашњих послова имају обавезу неупадљивог понашања уз ношење цивилне одеће.¹³ Постојање овакве одредбе у потпуности је разумљиво јер би свако другачије поступање полиције довело до стигматизације малолетника у средини у којој живи, угрожавања његовог развоја и повреде достојанства, што је у супротности са прокламованим начелима кривичног поступка према малолетницима о којима је било речи. Сличну одредбу предвидео је и Нацрт Закона о малолетницима који је ову одредбу формулисао тако да уместо постојања обавезе неупадљивог понашања уз ношење цивилне одеће, стоји да службена лица полиције приликом довођења малолетника морају водити рачуна о личности и достојанству

¹³ Чл. 54. ст. 2. ЗМ.

малолетника. Све што је речено о поступању полиције према малолетницима важи и у случају његовог довођења.

Како је дошло до увођења јавнотужилачке истраге у поступку према пунолетним лицима, постоји дилема да ли се иста може применити и у поступку према малолетницима, а у посебном контексту да ли наредбу за довођење може издати јавни тужилац као што је предвиђено новим Законом о кривичном поступку. Мишљења смо да би припремни поступак према малолетницима требало да остане судски, што даје и одговор на питање да би искључиво судија за малолетнике требало да примењује мере процесне принуде, а самим тим и издаје наредбе за довођење малолетника, имајући у виду посебно осетљиво питање ограничења личне слободе малолетника у кривичном поступку.¹⁴

Полицијско задржавање малолетника

Полицијско задржавање или полицијски притвор представља полицијско овлашћење којим се лицу ограничавају одређена права и слобода због учињеног кривичног дела или прекршаја када су за то испуњени одређени услови прописани законом.¹⁵ У Законику о кривичном поступку постоје два случаја: полицијско хапшење и хапшење при извршењу кривичног дела у којима се може изузетно одредити задржавање тј. ограничење одређених права и слобода окривљеног због учињеног кривичног дела, од стране јавног тужиоца, ради саслушања, али најдуже 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив. Задржавање малолетника лишеног слободе од стране полиције није предвиђено Законом о малолетницима.¹⁶ Конвенција о правима детета предвиђа да ниједно дете не буде незаконито или произвољно лишено слободе, а Правилима УН о заштити малолетника лишених слободе под лишењем слободе подразумева се било која врста хапшења или затварања малолетника, а мора се вршити под условима који обезбеђују поштовање људских права малолетника (правило бр. 12). Поред наведених међународних стандарда који теже да лишење слободе малолетника сведу на минимум, полицијско задржавање малолетника било

¹⁴ Неки од аргумената зашто припремни поступак према малолетницима треба да остане судског карактера су и: да концепција јавнотужилачке истраге не би допринела убрзању кривичног поступка према малолетницима зато што је претерано формализована, утврђивање профила личности ће с већом пажњом вршити судија за малолетнике који ће касније учествовати у доношењу одлуке него процесни субјект кривичног гоњења, разлици правне традиције итд. Ђурђић, В., Природа, структура и принципи кривичног поступка према малолетницима, *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, 99.

¹⁵ Ивановић, З., Радојковић, И., Полицијско задржавање лице у законодавству Републике Србије, *Правне шеме*, год. 2, бр. 4, 8.

¹⁶ Чл. 61. ЗМ чак изричито забрањује задржавање малолетника.

би у супротности са заштитом њихових интереса и достојанства личности, разорно би деловало на њихову психу, а поред тога, у супротности је са нашом правном традицијом у којој је одређивање репресивних мера према малолетницима у искључивој надлежности суда за малолетнике.

Полиција може малолетно лице ухапсити само у случају ако постоји разлог за одређивање притвора, али је дужна да такво лице без одлагања спроведе надлежном јавном тужиоцу.¹⁷ Како је новим ЗКП-ом управо у чл. 291. предвиђен институт хапшења као један вид ограничавања личне слободе окривљеног од стране полиције, изводи се закључак да је у српском праву дозвољено хапшење малолетника. Чини се да нема ограничења ни примени хапшења при извршењу кривичног дела јер се у том случају ухапшени одмах предаје јавном тужилаштву или полицији. Оно што је *ratio legis* забране задржавања малолетника јесте онемогућавање дводневног полицијског репресивног третмана малолетника који би погубно деловао на психу ове категорије учинилаца кривичног дела.¹⁸

Посматрајући упоредноправна решења, изводи се закључак да је у већини других земаља ипак дозвољено полицијско задржавање малолетника. Нпр. у хрватском праву судија за малолетнике може према малолетнику одредити меру задржавања у трајању од 24 часа (чл. 67. ст. 2. Закона о судовима за младеж), а према македонском праву полицијско задржавање малолетника може трајати најдуже 12 сати и могуће је под строго прописаним условима (чл. 109. Закона о малолетничкој правди).¹⁹ Задржавање малолетника предвиђено је француским, италијанским и холандским правом, с тим што се законом ограничава трајање задржавања (највише 6 сати у холандском праву), ограничава се примена задржавања малолетника само ако се ради о кривичном делу за које је запређена казна затвора од 9 и више година (италијанско право), или се пак примена полицијског притвора ограничава с обзиром на узраст малолетног учиниоца према коме треба да се примени (француско право захтева узраст малолетника преко 13 година, а изузетно се може применити и према малолетнику узраста од 10 до 13 година). На овакав начин законодавства ових земаља испоштовала су међународни стандард изузетне примене мера превентивног лишења слободе према малолетницима.

¹⁷ Чл. 291. ЗКП-а.

¹⁸ Кнежевић, С., *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, Ниш, 2010, 138.

¹⁹ Полицијско задржавање малолетника могуће је ако је малолетник затечен при извршењу тешког кривичног дела, ако је за њим расписана потерница или ако је затечен при извршењу другог дела а постоји опасност да се дело понови или доврши започето, ако је затечен при извршењу кривичног дела а ситуација захтева примену мера његове заштите или се не може утврдити његов идентитет.

Нацртом Закона о малолетницима избрисана је одредба о забрани задржавања малолетника, а уведено је опште правило које прописује да се мере за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка прописане законом који уређује кривични поступак, могу сходно применити у поступку према малолетницима, када је то оправдано сврхом тог поступка. Оваквим начином регулисања створиће се могућност примене мере задржавања у позитивном малолетничком законодавству наше земље, али и примене осталих мера процесне принуде из Законика о кривичном поступку које тренутно не налазе своју примену у поступку према малолетницима (јемство, забрана напуштања боравишта, забрана напуштања стана...).

Привремени смештај малолетника

Привремени смештај малолетника је мера лишења слободе у кривичном поступку према малолетницима која је карактеристична само за малолетничко кривично право и за разлику од осталих мера процесне принуде које су предвиђене Закоником о кривичном поступку (позив, довођење, притвор) и које се могу применити према пунолетним лицима, она се може применити само према малолетним учиноцима кривичних дела. Овај вид лишења слободе према малолетницима карактеристичан је по сврси коју треба остварити његовом применом. Наиме, Законом о малолетницима изричито је предвиђено да се овакво ограничење слободе налаже само кад је то потребно ради издвајања малолетника из средине у којој је живео, или ради пружања помоћи, надзора, заштите или смештаја малолетника.²⁰ Из наведене одредбе изводи се закључак да је првенствени циљ ове мере заштита малолетника, те остваривање превасходно ванпроцесних циљева (издвајање малолетника из средине у којој је до тада живео, помоћ малолетнику), за разлику од притвора којим се првенствено остварују процесни циљеви – притвор се одређује ради обезбеђења несметаног вођења кривичног поступка (мада се њиме у мањој мери могу остварити и ванпроцесни циљеви када се њиме штити безбедност људи, нпр. када је притвор одређен како окривљени не би поново учинио кривично дело, довршио започето или учинио кривично дело којим прети или, пак, како би се смањило узнемирење јавности). Из наведених разлога неки аутори привремени смештај малолетника сврставају у заштитне мере јер судија за малолетнике приликом спровођења припремног поступка мора да води рачуна о угрожености малолетника средином у којој живи као и да му пружи заштиту од лоших услова живота у тој средини.²¹ Поред мере при-

²⁰ Чл. 66. ЗМ.

²¹ Ђурђић, В., *Кривично процесно право – посебни део*, Ниш, 2011, 288.

временог смештаја малолетника, према неким ауторима, у мере надзора и заштите малолетника спада и мера упућивања малолетника у стручну установу или прихватилиште уколико је потребно испитати лична својства малолетника.²² Ова мера предвиђена је Законом о малолетницима на тај начин што је прописано да, када је за утврђивање здравственог стања малолетника, степена зрелости и других својстава личности, потребно да малолетника прегледају вештаци, за овај преглед одредиће се лекари, психолози или педагози, а оваква испитивања могу се извршити у здравственој или другој установи. Из контекста наведене одредбе примећује се да је њен *ratio legis* сасвим различит од мера обезбеђења присуства малолетника у кривичном поступку, да првенствено служи расветљењу чињеница о личним својствима малолетника и формирању чињеничног супстрата касније одлуке већа за малолетнике о кривичној санкцији која ће бити изречена према малолетнику, те се нећемо детаљније бавити њеном анализом у даљем тексту.

Међутим, други аутори овакву меру ипак сврставају у делу у којима разматрају о примени мера процесне принуде у поступку према малолетницима.²³ Разлог за разматрање привременог смештаја малолетника у оквиру радњи процесне принуде у овом раду лежи у томе што је привремени смештај један вид ограничавања слободe малолетника у већој или мањој мери (у зависности од тога да ли се ради о смештању малолетника у одговарајућу установу, стављање под надзор органа старатељства или предавање малолетника другој породици) што чини суштину примене мера процесне принуде како према пунолетним, тако и према малолетним учиниоцима кривичних дела (позив и довођење као најблаже мере процесне принуде такође представљају један вид ограничавања слободe само у најмањој могућој мери, што се свакако односи и на притвор као најтежу меру која се састоји у лишењу слободe кретања окривљеног). Такође, разлог сврставања привременог смештаја у мере процесне принуде има упориште у чињеници да сврха ове мере није само заштитна како је наведено, већ да се посредно, из одредби Закона о малолетницима изводи закључак да се њоме могу постићи и неки процесни циљеви који се могу постићи одређивањем притвора. Наиме, из контекста одредбе о

²² Шкулић, М., Стевановић, И., Малолетни делинквенти у Србији, *Нека њишања материјалног процесног и извршног права*, Југословенски центар за права детета, Београд, 1999, 209. Ови аутори мере упућивања малолетника у стручну установу или прихватилиште ради испитивања личних својстава малолетника и привремени смештај малолетника сврставају у привремене мере у поступку према малолетницима.

²³ Види: Кнежевић, С., *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, *op. cit.*, 156–167 и Кнежевић, С., *Примена процесне принуде према малолетницима*, Пројекат „Право на приступ правосудју”, *Инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем РС*, Ниш, 2009, 385–397.

притвору којом је предвиђено да се притвор може одредити ако се сврха, због које се малолетник лишава слободе, не може постићи привременим смештајем, произилази да се и овом мером могу остварити неки процесни циљеви који се могу остварити притвором, нпр. осујећење бекства или обезбеђења присуства малолетника у кривичном поступку. Логично је да ће малолетник коме је одређен привремени смештај у прихватилишту, васпитној или сличној установи теже побећи или учинити ново кривично дело. Такође, у прилог доградњи нормативног оквира ове мере и њеног уобличења као мере обезбеђења присуства у кривичном поступку иде и чињеница да би се на тај начин у већој мери редуцирала примена притвора у поступку према малолетницима, што би се нарочито остварило привременим смештајем малолетника у другу породицу или стављањем малолетника под надзор органа старатељства, а поступило би се и у складу са тенденцијама извршавања мера процесне принуде у ванзатворском амбијенту заступљеним у компаративном праву.²⁴

Одредбом чл. 66. Закона о малолетницима предвиђено је да судија за малолетнике може, у току припремног поступка, донети решење о привременом смештају малолетника у прихватилиште, васпитну или сличну установу, или да се малолетник стави под надзор органа старатељства, односно да се смести у другу породицу, ако је то потребно ради издвајања малолетника из средине у којој је живео, или ради пружања помоћи, надзора, заштите или смештаја малолетника. Значи, за одређивање ове мере потребно је испуњење два услова – формалног и материјалног. Формални услов изражен је кроз два елемента: функционални субјект одлучивања је судија за малолетнике који одлуку доноси у одређеној фази поступка – припремног поступку, а одлука коју доноси је у форми решења, а материјални услов представља процену суда да је предузимање смештајно-надзорних мера неопходно ради остварења једног од два алтернативно формулисана циља: 1) ако је то потребно ради издвајања малолетника из средине у којој је живео, или 2) ради пружања помоћи, надзора, заштите или смештаја малолетника, а други циљ сматра се испуњеним ако се наведеним мерама остварује било који од ова четири посебна циља.²⁵

Ранијим законским решењима, када је кривични поступак према малолетницима био регулисан као врста посебног поступка у посебној глави Законика о кривичном поступку, било је предвиђено да се мера привремене-

²⁴ Кнежевић, С., *Примена процесне принуде према малолетницима*, Ibid., 394–395. У хрватском праву привремени смештај малолетника усмерен је како остваривању социјално-педагошких (заштита малолетника од угрожавања његовог развоја), тако и процесних циљева (спречавање понављања кривичног дела), а такав закључак изводи се из одредбе чл. 72. Закона о судовима за младеж Републике Хрватске јер се ови циљеви изричито наглашавају за одређивање привременог смештаја малолетника.

²⁵ Шкулић, М., Стевановић, И., *op. cit.*, 210–211.

ног смештаја малолетника може наредити током трајања читавог поступка према малолетнику и да је може наредити или судија за малолетнике или веће за малолетнике (у зависности од фазе поступка у којој се мера наређује, у припремном поступку или у току поступка пред већем за малолетнике).²⁶ Такође, није била предвиђена форма одлуке којом се одлучује о примени мере привременог смештаја малолетника, али како је у законској формулацији употребљен глагол „наредити” у теорији се сматрало да се наведена одлука доносила у форми наредбе мада је било и аутора који су сматрали да се одлука доносила у форми решења. Како је у садашњем законском решењу прецизно одређена форма одлуке о привременом смештају малолетника – решење, места за овакве дилеме више нема, а чини се да је оваква форма погоднија од наредбе јер омогућава право на жалбу овлашћеним лицима, посебно имајући у виду да се ради о значајнијем ограничавању слободе малолетника и задирању у његова људска права, те је неопходно и позитивно законско решење којим је установљена судска контрола одлуке о привременом смештају.

Против одлуке судије за малолетнике о привременом смештају малолетника жалбу у року од 24 часа могу изјавити малолетник, његови родитељи, усвојилац, старалац, бранилац и јавни тужилац за малолетнике. Жалба не одлаже извршење решења у складу са начелом хитности поступања надлежних органа у поступку према малолетницима. Законом је стриктно предвиђено и да се трошкови смештаја предујмљују из буџетских средстава суда²⁷ и имају третман трошкова кривичног поступка што значи да ће коначна одлука о њима зависити од начина на који је поступак окончан и од врсте одлуке коју је веће за малолетнике донело. Оно што законом није прецизно одређено јесте ко одлучује о жалби на решење о привременом смештају малолетника, а због чињенице да је рок за подношење жалбе изузетно кратак (24 часа), хитност поступка налаже да о жалби одлучује веће за малолетнике првостепеног суда.²⁸

Случајеви у којима постоји потреба и у којима се најчешће одређује примена ове привремене мере су: када се под утицајем средине у којој малолетник живи испоље неки поремећаји у његовом понашању као што су просјачење, скитња, коцкање, бежање из школе, када родитељи подводе своју децу, захтевају да се баве прошњом или коцкањем, када су деца

²⁶ Чл. 473. ЗКП.

²⁷ Неопходност ове мере и прописана сврха која се састоји од заштите малолетника и издвајање из средине која га угрожава, условила је начин предујмљивања трошкова привременог смештаја малолетника, јер се предујмљивање трошкова ове мере, због превелике важности, није могло препустити вољи странака.

²⁸ Перић, О., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривични дела и кривично-правној заштити малолетних лица*, Београд, 2005, 166.

препуштена сама себи и без средстава за живот, када напуштају породицу и остају без смештаја.²⁹

Оно што се примећује као главни недостатак законског решења о примени привременог смештаја према малолетницима јесте то што у Закону о малолетницима није предвиђено трајање ове мере, што је неопходно имајући у виду хитност поступка према малолетницима, као и чињеницу да се ради о ограничавању слободе малолетника коју треба свести на минимум, имајући у виду међународне стандарде у овој области. Овај недостатак отклоњен је у новом Нацрту Закона о малолетницима којим је предвиђено да ове мере могу трајати до завршетка поступка према малолетнику, осим мере привременог смештаја у прихватилиште, васпитну или сличну установу која може трајати најдуже два месеца. Титулари на жалбу остали су исти, с тим што је рок за подношење жалбе продужен и износи три дана (који је иначе општи рок за жалбу на решење у кривично-процесном праву) од дана достављања решења, а прецизно је одређено да је одлучивање по жалби у функционалној надлежности већа састављеног од троје судија првостепеног суда којим председава судија који поседује посебна знања из области права детета и малолетничког кривичног права. Овакво ново законско решење представља позитиван помак у регулисању мере привременог смештаја малолетника, мера је регулисана у оквиру сегмента о мерама обезбеђења присуства малолетника, потврђујући став аутора да се применом ове мере остварују не само заштитни већ и процесни циљеви.³⁰

Притвор у поступку према малолетницима

Притвор је најтежа мера за обезбеђење присуства окривљеног у редовном кривичном поступку и најтежа мера процесне принуде у поступку према малолетницима. Из наведених разлога присутна је тенденција у међународним инструментима да се лишење слободе малолетника сведе на минимум и да се што је могуће више ограничи његова примена с обзиром на повећану заштиту према малолетнику када се према њему води кривични поступак. Конвенцијом о правима детета предвиђено је да ниједно дете не буде незаконито или произвољно лишено слободе, као и да ће хапшење, задржавање у притвору и затварање детета бити у складу са законом и примењено једино као последња могућа мера, и то на најкраћи могући

²⁹ Илић, Р., „Положај малолетника у кривичном поступку” – магистарска теза, Ниш, 2003, 115.

³⁰ Из наведених разлога трајање привременог смештаја малолетника као и свако лишење слободе треба урачунати у трајање кривичних санкција према малолетницима. Лазаревић, Љ., Грубач, М., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Београд, 2005, 129.

период.³¹ Остала документа у области заштите људских права (Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода) предвиђају различит приступ у погледу примене мера лишења слободe према пунолетним и према малолетним лицима. Због таквог начина регулисања поступања према малолетницима донета су Правила УН о заштити малолетника лишених слободe која детаљно регулишу наведену проблематику. Овим Правилима се, између осталог, истиче да се лишење слободe малолетника мора вршити под условима који обезбеђују поштовање њихових људских права, поступак према малолетним притвореницима мора бити експедитиван, а малолетници морају имати право на бесплатну правну помоћ, стручну одбрану, као и на несметану комуникацију са браниоцем.³² Ова правила УН су у потпуности у складу са правилима Стандардних минималних правила за уређење малолетничког правосуђа (Пекиншких правила) која се односе на притвор. И Стандардним правилима предвиђено је да ће се притварање у очекивању суђења користити само као последње средство и у најкраћем могућем трајању, а кадгод је могуће биће замењен алтернативним мерама као што је строги надзор, интензивна брига или смештање у породицу или у образовну институцију или дом.³³

Притвор се у поступку према малолетницима може одредити само изузетно, ако се сврха ради чијег је остварења притвор одређен не може постићи мером привременог смештаја малолетника. Притвор одређује судија за малолетнике одлуком у форми решења. Трајање притвора у поступку према малолетницима такође је ограничено тако што притвор у припремном поступку одређен на основу решења судије за малолетнике може трајати најдуже месец дана, а веће малолетника може, из оправданих разлога, продужити трајање притвора најдуже за још месец дана. Трајање притвора ограничено је и након завршетка припремног поступка на тај начин што је прописано да притвор од подношења предлога за изрицање кривичне санкције може трајати најдуже шест месеци ако се ради о старијем малолетнику, а притвор одређен према млађем малолетнику најдуже четири месеца. Притвор је ограничен и након изрицања васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом и казне малолетничког затвора и може трајати најдуже шест месеци. У поступку према малолетницима предвиђено је и периодично преиспитивање постојања разлога због којих је притвор одређен, као и у редовном кривичном поступку, а састоји се у дужности већа за малолетнике да сваких месец дана испита да ли постоје

³¹ Чл. 37. ст. 2. Конвенције о правима детета.

³² Правила бр. 12, 17 и 18.

³³ Правила бр. 13.1. и 13.2. у оквиру Стандардних минималних правила УН.

разлози за одређивање притвора и да донесе одлуку о укидању или продужењу истог. Веће за малолетнике поступаће на овај начин у случају да је притвор продужен у претходно наведеним случајевима након подношења предлога за изрицање кривичне санкције и након изрицања васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом и казне малолетничког затвора. У Закону о малолетницима изричито се упућује на сходну примену одредби о притвору у редовном кривичном поступку. У одредбе о притвору које се сходно примењују и према малолетницима могу да спадају одредбе о жалби на решење о одређивању и продужењу притвора. Притвор се може одредити из свих разлога из којих се притвор одређује према пунолетним лицима³⁴, а за одређивање притвора потребан је и општи услов – постојање основане сумње да је одређено малолетно лице учинило кривично дело.³⁵

Закон о малолетницима прописује и посебан начин издржавања притвора. Малолетник, пре свега, издржава меру притвора одвојено од пунолетних притвореника, осим ако судија за малолетнике, изузетно, одреди да малолетник буде у притвору са пунолетним лицем, ако процени да би усамљење дуже трајало и оставило штетне последице на развој његове личности. У конкретном случају мора бити реч о пунолетном лицу које на малолетника не би штетно утицало. Специфичност третмана малолетног лица лежи и у чињеници да судија за малолетнике мора посебно водити рачуна о својствима личности и потребама сваког малолетника. У свему осталом, судија за малолетнике има иста овлашћења као и судија за претходни поступак према пунолетним лицима која су прописана у Законнику о кривичном поступку.³⁶

Ранији Законик о кривичном поступку је у глави двадесет девет регулисао поступак према малолетницима, а сегмент којим је регулисан притвор према малолетницима представљао је корак уназад у многим решењима. Најпре, наведени закон није ограничио трајање притвора према малолетницима након завршетка припремног поступка што је било недопустиво имајући у виду најважније међународне инструменте у овој области, као и потребу хитног поступања у поступку према малолетницима.

³⁴ Чл. 211. ст. 1. ЗКП-а.

³⁵ Одредба чл. 67. ЗМ која регулише поступак одређивања и трајања притвора позива се на чланове Законика о кривичном поступку (чл. 142, чл. 146) а како је у међувремену дошло до измена овог Законика потребно је у том смислу изменити и Закон о малолетницима јер он више није у складу са новим изменама, нпр. разлози за одређивање притвора више нису садржани у чл. 142. ЗКП-а, већ су регулисани одредбом чл. 211. ЗКП. Наведене измене садржане су у новом Нацрту Закона о малолетницима који у потпуности усклађује ЗМ са одредбама новог ЗКП-а.

³⁶ Закон о малолетницима и даље употребљава термин истражни судија иако Законик о кривичном поступку тај термин више не познаје.

Даље, није постојала дужност периодичног преиспитивања разлога за одређивање притвора.³⁷

Имајући у виду одредбе новог Нацрта Закона о малолетницима, треба напоменути да је одређивање притвора додатно ограничено на тај начин што се притвор може одредити према млађем малолетнику само у случају ако се ради о кривичном делу за које је предвиђена казна затвора од три године или тежа казна.³⁸ Оваква одредба представља још већи помак у погледу свођења притвора на меру која се примењује само изузетно и само у крајњем случају, а у складу је и са међународним стандардима којима се тежи да се лишење слободе малолетника сведе на најмању могућу меру. Такође, долази до смањења трајања притвора одређеног према млађем малолетнику који сада може трајати најдуже три месеца након завршетка припремног поступка. Предвиђено је да веће за малолетнике може, од подношења предлога за изрицање санкције, одредити или продужити меру привременог смештаја малолетника.³⁹ У нацрту се трајање притвора ограничава и у случају да првостепена одлука, којом је изречена васпитна мера упућивања малолетника у васпитно-поправни дом или казна малолетничког затвора, буде укинута и може да траје најдуже шест месеци од дана укидања одлуке. Што се тиче поступања према малолетним притвореницима, задржава се исти приступ садашњег Закона о малолетницима, с тим што се прописује да ће се малолетном лицу, према потребама, обезбедити приступ образовним програмима и пружити психосоцијална помоћ и подршка.

Ако узмемо у обзир компаративно законодавство европских земаља, притвор према малолетницима прописан је у већини законодавстава. У Немачкој притвор такође има супсидијарни карактер и одређује се према малолетнику само ако се исти циљ не може постићи применом наредбе о васпитању малолетника или другим мерама. У Енглеској постоји специфичност у одређивању притвора тако што је притвор обавезан према малолетницима којима се суди за убиство и изриче се на неограничено време. Ради се о својеврсном задржавању по дискрецији Круне.⁴⁰

³⁷ Судска пракса је и у то време заузимала супротно становиште. Према: Шкулић, М., Стевановић, И., *op. cit.*, 205.

³⁸ Овакав приступ познају и многа друга законодавства као што је француско.

³⁹ Проширење могућности за примену мере привременог смештаја од стране већа за малолетнике и након завршетка припремног поступка смањује могућности за одређивање притвора јер се сада може у поступку пред већем за малолетнике одредити и мера привременог смештаја, што још више истиче секундарни карактер притвора.

⁴⁰ Одлуком Европског суда у случају *V. против УК* од 16. 12. 1999. године, Суд је заузео став да овакво задржавање по дискрецији Круне није у складу са правом на правично суђење из чл. 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Ако имамо у виду неке одлуке Европског суда за људска права, може се извести закључак да је српско законодавство у складу с одредбама Европске конвенције и да пружа довољне гаранције за заштиту људских права у поступку према малолетницима. У пракси овог суда долази се до закључка да је овај суд интервенисао када је малолетницима било повређено право на правичан поступак, од којих се као значајније одлуке издвајају неколико њих против Турске⁴¹ које су се тичале примењивања истих правила на малолетнике оптужене за тероризам као и на пунолетна лица, и у случају када је у жалбеном поступку омогућено учешће тужиоца али не и друге странке, односно малолетника и његовог браниоца.

У Извештају о стању људских права малолетника у институцијама изолације од 2011. године⁴² изводе се неки закључци о поступању са притвореним малолетницима и о усклађености са међународним стандардима. Оно што ваља напоменути јесте да постоји преоптерећеност смештајних капацитета установа, а у институцијама у Крушевцу и Новом Саду не постоји ни довољан број кревета, а сходно пракси Европског суда за људска права овакав начин поступања може се подвести под „понижавајуће поступање” и представљати повреду чл. 3. Европске конвенције. Треба скренути пажњу да, због пребукираности у свим установама (осим Ваљева), малолетна лица су смештена у истој просторији са пунолетним лицима без посебне одлуке суда. Проблем се у пракси јавља и приликом боравка малолетног лица на ваздуху које мора да износи најмање два часа дневно, док ово правило није испоштовано ни у једној установи и оно углавном износи око 30 минута дневно. Од проблема који се најчешће јављају у пракси убрајају се и проблеми са неадекватном исхраном, здравственом заштитом и едукацијом малолетника који се налазе у притвору.

На крају излагања о притвору треба истаћи да васпитни третман малолетника, на који је стављен акценат, захтева дуготрајан и континуиран рад који не само да се не може остварити у притворским условима, већ се његовим започињањем у току притвора суочавамо са низом опасности – ствара се могућност прејудуцирања исхода поступка према малолетнику, посебно у погледу примене заводских мера према малолетнику ради наставка започетог институционалног третмана малолетника, а на тај начин се, уколико се малолетнику заиста и изрекне заводска васпитна мера или малолетнички затвор, ремети континуитет васпитног деловања, након напуштања притвора.⁴³

⁴¹ *Салдуз против Турске* од 27. 11. 2008. године.

⁴² Доступно на: <http://www.odbor.rs/images/odbor/izvestaj%20OdborVA%20prитvor.pdf>, 11. 5. 2016. године.

⁴³ Шкулић, М., Стевановић, И., *op. cit.*, 208.

ЗАКЉУЧАК

Мере процесне принуде неопходне су за успешно одвијање и окончање кривичног поступка. Иако представљају мере ограничења личне слободе окривљеног, преко су потребне ради остварења многих процесних циљева, те су из тих разлога предвиђене у свим европским законодавствима. Малолетничко кривично право заснива се на појачаној заштити малолетника против кога се води кривични поступак и где на неки начин можемо говорити о постојању тзв. „позитивне дискриминације грађана”.⁴⁴ Иако су у кривичном поступку према малолетницима евидентни елементи протективног модела кривичне процедуре, то не значи да су мере процесне принуде постале сувишне у поступку према малолетницима. Како остварују изузетно важну улогу у кривичном поступку, а поступак према малолетницима је у нашој земљи пре свега кривични, мере процесне принуде су неопходне и у поступку према малолетницима. Примена притвора, као најтеже мере обезбеђења присуства малолетника, сведена је на минимум и може се одредити само изузетно, ако се сврха ради чијег је остварења притвор одређен не може постићи мером привременог смештаја малолетника. У поступку према малолетницима присутна је поступност, „каскадна” примена мера процесне принуде као и у редовном кривичном поступку, што значи да се неће применити тежа мера према малолетнику ако се сврха која се њоме жели постићи може остварити блажом мером. Специфичност привремених мера лишења слободе малолетника представља и постојање мере привременог смештаја малолетника коју Законик о кривичном поступку не познаје, а њоме се могу поред процесних остварити и ванпроцесни, протективни циљеви а њено постојање сасвим је оправдано и логично с обзиром на карактер кривичног поступка према малолетницима. У многим међународним инструментима, као што су Конвенција о правима детета, Пекиншка правила, Хаванска правила, присутна је тенденција да ће хапшење, задржавање у притвору, затварање детета⁴⁵ или било који други вид лишења слободе малолетника бити примењено једино као последња могућа мера, и то на најкраћи могући период, и да ће се, што је чешће могуће, прибегавати алтернативним мерама као што су надзор или смештање малолетника у другу породицу или у образовну институцију. Дакле, потреба за ограничењем слободе ради остваривања процесних циљева, у кривичном поступку према малолетни-

⁴⁴ Шкулић, М., Основни европски стандарди у кривичном поступку Србије, *Криминал, државна реакција и хармонизација са европским стандардима*, Институт за криминологију и социолошка истраживања, 2013, 45.

⁴⁵ Овај термин користи Конвенција о правима детета за означавање лица млађих од 18 година.

цима није престала, већ је њихова примена рестриктивнија него што је то случај у редовном кривичном поступку.

Анализирајући позитивно право Републике Србије изводи се закључак да је оно у потпуности усклађено са међународним стандардима, да пружа довољне гаранције за заштиту људских права у поступку према малолетницима имајући у виду одлуке Европског суда за људска права, као и да не одступа од упоредноправних решења у европским законодавствима. Одређене мањкавости у регулисању кривичног поступка према малолетницима у глави XXIX претходног Законика о кривичном поступку о којима је било речи, отклоњене су и учињен је велики помак доношењем новог Закона о малолетницима који је, ступивши на снагу 1. 1. 2006. године, јединствено регулисао целокупно малолетничко право.⁴⁶ Нацртом новог Закона о малолетницима који још увек није ступио на снагу, отклоњени су ситни недостаци који постоје у погледу примене мера процесне принуде према малолетницима – још више је истакнут секундарни карактер притвора тако што је предвиђено да се притвор може одредити према млађем малолетнику само у случају ако се ради о кривичном делу за које је предвиђена казна затвора од три године или тежа казна, трајање притвора је у неким случајевима прецизно одређено (након укинуте одлуке), мера привременог смештаја малолетника регулисана је у оквиру сегмента о мерама обезбеђења присуства малолетника, проширена је могућност за примену мере привременог смештаја тако што се може одредити и од стране већа за малолетнике након завршетка припремног поступка. Иако је Нацртом Закона о малолетницима избрисана одредба о забрани задржавања малолетника, имајући у виду досадашњу законску регулативу и позитивну примену Закона о малолетницима од стране судова, аутор је становишта да не би требало да дође до већих злоупотреба у примени овог института у пракси.

На крају ваља напоменути да, иако је српско важеће малолетничко законодавство донело низ позитивних законских решења, изузетно је важно да се законске одредбе правилно примењују и да не остану само „мртво слово на папиру”. Из наведених разлога, изражавамо оправдану забринутост стањем људских права малолетника у институцијама изолације. Преоптерећеност смештајних капацитета, недостатак и неадекватност едукативних програма, скраћени боравак малолетника ван затворених просторија представљају само неке од проблема са којима се Република Србија сусреће, а изузетно је важно обезбеђивање адекватних услова боравка малолетника у притвору имајући у виду да изолација и неадекватни, у нашој држави чак и понижавајући услови, могу штетно утицати на развој малолетника те касније осујетити третман према малолетнику одређен неком од кривичних санкција.

⁴⁶ Закон о малолетницима садржи статусне, кривичноправне, кривичнопроцесне и одредбе о извршењу кривичних санкција према малолетницима.

ЛИТЕРАТУРА

- Бркић, С., *Кривично процесно право 1*, Правни факултет: Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2014.
- Васильевић, Т., Грубач, М., *Коментар закона о кривичном процесу*, седмо измењено и допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2002.
- Грубач, М., *Кривично процесно право*, Пројурис, Београд, 2011.
- Грубач, М., *Кривично процесно право – са текстом Законика о кривичном процесу*, Пројурис, Београд, 2014.
- Ђурђић, В., Кривичнопроцесна форма као инструмент заштите малолетника, *Правни систем и заштите од дискриминације*, св. бр. 2, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, 2015, 9–27.
- Ђурђић, В., *Кривичнопроцесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2014.
- Ђурђић, В., *Кривичнопроцесно право – посебни део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2011.
- Ђурђић, В., Разлози за притвор и европски стандарди, *Билтен судске праксе Вишег суда у Нишу* бр. 32, 2014, 9–30.
- Ђурђић, В., *Природа, структура и принципи кривичног процесног права малолетницима, Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, 91–104.
- Ивановић, З., Радојковић, И., Полицијско задржавање лица у законодавству Републике Србије, *Правне теме*, год. 2, бр. 4, 7–25 (<http://pt.uninp.edu.rs/wp-content/uploads/2013/09/POLICIJSKO-ZADRZAVANJE-LICA-U-ZAKONODAVSTVU-REPUBLIKE-SRBIJE.pdf>, 15. 9. 2017).
- Илић, Р., „Положај малолетника у кривичном поступку” – магистарска теза, Ниш, 2003.
- Илић, Г. П., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар Законика о кривичном процесу*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Јовашевић, Д., Алтернативне мере за малолетнике у савременом кривичном праву, *Тематски зборник радова „Реформа кривичног правосуђа“*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2010, 95–123.
- Јовашевић, Д., Алтернативне мере у новом малолетничком кривичном праву Федерације Босне и Херцеговине, *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, 121–129.
- Јовашевић, Д., *Малолетничко кривично право*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2011.
- Јовашевић, Д., *Положај малолетника у кривичном праву*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2010.
- Кнежевић, С., Ограничавање личне слободе малолетника у кривичном поступку, *Правни систем и заштите од дискриминације*, св. бр. 2, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, 2015, 69–81.
- Кнежевић, С., *Кривични процесно право малолетницима*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2007.

- Кнежевић, С., *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2010.
- Кнежевић, С., *Примена процесне принуде према малолетницима*, Пројекат „Право на приступ правосудју”, Инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем РС, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2009, 385–397.
- Лазаревић, Љ., Грубач, М., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Јустинијан, Београд, 2005.
- Обрадовић, Д., Поједине специфичности поступка према малолетницима – анализа конкретног случаја, *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, 387–393.
- Перић, О., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2007.
- Стевановић, Ч., Ђурђић, В., *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2006.
- Ђирић, З., *Основи судске психологије*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2013.
- Шкулић, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007.
- Шкулић, М., *Основни европски стандарди у кривичном поступку Србије, Криминал, државна реакција и хармонизација са европским стандардима*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2013, 29–57.
- Шкулић, М., *Реформа малолетничког кривичног права у Србији, Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, 39–68.
- Шкулић, М., Стевановић, И., *Малолетни делинквенци у Србији, Нека питања материјалног процесног и извршног права*, Југословенски центар за права детета, Београд, 1999.
- Шкулић, М., *Кривично процесно право – општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009.

Документација

- Законик о кривичном поступку РС (*Службени гласник РС* бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014)
- Кривични законик (*Службени гласник РС* бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014)
- Закон о малолетним учиниоцима кривичног дела и кривичноправној заштити малолетних лица (*Службени гласник РС* бр. 85/2005)
- Закон о извршењу кривичних санкција (*Службени гласник РС* бр. 55/2014)
- Конвенција о правима детета – усвојена на Генералној скупштини УН 20. новембра 1989. године ([http://www.unicef.org/serbia/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima\(1\).pdf](http://www.unicef.org/serbia/Konvencija_o_pravima_deteta_sa_fakultativnim_protokolima(1).pdf))

- Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила) – 1985. године ([http://www.unicef.org/serbia/3PekinskaPravila\(1\).pdf](http://www.unicef.org/serbia/3PekinskaPravila(1).pdf))
- Правила ОУН о заштити малолетника лишених слободe тзв. Хаванска правила из 1990. године (<http://ombudsman.npm.rs/attachments/5%20Pravila%20UNa.pdf>)
- Стандардна минимална правила за мере алтернативне институционалном третману (Ријадске смернице) из 1990. године (<http://ombudsman.npm.rs/attachments/4%20Rijadske%20smernice.pdf>)
- Стандардна минимална правила ОУН за алтернативне казнене мере (Токијска правила) из 1990. године (<http://ombudsman.npm.rs/attachments/6%20Tokijska%20pravila.pdf>)
- Закон о полицији (*Службени гласник РС* бр. 6/2016)
- Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода 1950, (http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf)
- Извештај о стању људских права малолетника у институцијама изолације од 2011. године (<http://www.odbor.rs/images/odbor/izvestaj%20OdborVA%20pritvor.pdf>, 11. 5. 2016)
- Нацрт закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку (<http://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/141215/141215-vest40.html>, 11. 5. 2016)

ENSURANCE OF THE PRESENCE OF MINORS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Marija Milojević, LL. B.

Master of Laws, Ph. D. student, Faculty of Law, University of Niš
Intern-volunteer of Higher Court in Niš

S u m m a r y

In this paper the author gives the review of the specificities of juvenile criminal proceedings concerning the application of repressive measures, which are regulated by Law on juvenile perpetrators and criminal and legal protection of the minors, analyses and compares them with the measures of procedural repression in regular criminal proceedings. It also explains to what extent the international standards of the minors are regarded when our positive criminal legislation is concerned with the special regard to deprivation of liberty of the minors. It will be clear that by application of Law on minors a positive shift has been made regarding the regulation of juvenile criminal proceedings so far, and that there is no need for any further significant reforms, among all, ones considering the repressive measures against minors, except some slight amendments which will be pointed out by this paper. New draft Law on minors does not change significantly the application of procedural repressive measure to minors, but nevertheless, the author gives the review of the amendments that have been made, by analysing their necessity and purposefulness.

Keywords: repressive measures, measures to ensure the presence of minors, detention, juvenile preventive detention, police custody, arrestment, personal freedom, juvenile court proceedings